

ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ЗАМОНАВИЙ ЎҚИТИШНИНГ ЭНГ МУҲИМ ВАЗИФАСИ

Раҳматова Феруза Абулқосимовна

ЖДПУ, Педагогика таълими назарияси кафедраси мудири доцент

Аннотация: Олий таълим жараёнида эса креатив ёндашув талабанинг ихтисослик йўналишида илмий-ижодий тафаккурининг муайян ғоялар тизими ечимига қаратилиши, бунда иждодий ишларнинг индивидуал кўринишларини қўллашда ўз ифодасини топади.

Таянч сўзлар: креатив, иждодий, тадқиқот, конференция, фаолият, ахборот, жамоа, таълим, компетенция

Бошланғич ва ўрта таълим босқичида креатив ёндашув ўқув материални чуқур ўрганиш орқали ўқувчиларга муаммо негизини кўриш имконини беришга қаратилади. Олий таълим жараёнида эса креатив ёндашув талабанинг ихтисослик йўналишида илмий-ижодий тафаккурининг муайян ғоялар тизими ечимига қаратилиши, бунда иждодий ишларнинг индивидуал кўринишларини қўллашда ўз ифодасини топади. Креативлик ёндашуви ўқувчи ва талабада интеллектуал-ижодий лаёқатларни ўстиради, уларни предмет олимпиадалари, илмий семинар, конференциялар; жамоа олдида ўз иждодий маҳсулоти, диплом иши, магистрлик диссертациясини далил ва мантиққа таяниб ҳимоя қилишга тайёрлайди. Креатив таълим ва ўз-ўзига таълим беришнинг яхлит тизими эвристик ўқитиш принципларига таянади [1;5].

Тадқиқотчилик фаолияти ҳамиша креатив ёндашишни талаб қилади. У талабаларни ўз-ўзини реализация қилишлари, ўз ички имкониятларини аниқлашлари ва намоён этишларига қаратилади. Таълим олувчи тадқиқот устида худди иждодкор каби тер тўкиб ишлайди. Ва бу иш ўзининг янгилиги, иждодий татбиқ эта олиши, ноодатийлиги билан ўзига жалб қилади. Тадқиқот ишининг мазмуни ва уни техник жиҳозлаш таълим олувчининг фантазиясига боғлиқ – у мавзунини очиб беришда муҳим деб билган ахборотларни танлайди, тадқиқотни схема, жадвал, илмий услуб асосида жиҳозлашни амалга оширади.

Тадқиқотчиларнинг фикрича, агар интеллектнинг юқори коэффиценти креативликнинг юксак кўрсаткичлари билан тўлдирилса, инсон касбий ва бошқарув фаолиятида катта муваффақиятларга, ўзида иждодий-тадқиқотчилик лаёқатларини таркиб топтиришга эришади. Юқори интеллект коэффицентига ва креативликнинг қуйи даражасига эга кишилар технологияларни тўлиқ ўзлаштириб олсалар-да, катта муваффақиятга камдан-кам эришадилар. Яъни, ўз предметини аъло даражада биладиган ўқитувчи, иждодий хислатларни намоён қилмас экан, унинг меҳнат самаралари етарлича юқори бўлмайди.

Креативлик – иждодкорликка, ноодатий ва қутилмаган қарорлар чиқаришга, янги ғояларни қабул қилишга, қотиб қолган стереотипларни бартараф қилишга, ностандарт вазиятларда ечимлар топа билишга ва ҳайратланишга лаёқатлилик демакдир. Психологияга креативлик тушунчасини киритиб, унинг қай даражада шаклланганлиги

ўқув ва касбий фаолиятда шахснинг ташкилотчилик лаёқатига эга бўлишида намоён бўлишини кўрсатди.

Талаба шахсининг ривожланиши ўзига хос хусусиятга эга. “Бу, энг аввало, уларда ўзини такомиллаштириш истагининг кучайиши ва ўқишга бўлган қизиқишининг ўсиши билан характерланади” [4]. Талабалик даврининг энг муҳим хусусиятларидан бири мустақил фикр юритишга интилишнинг ривожланишидир. Шунинг учун ҳам бу даврда фақат назарий билим бермасдан, турли амалий вазиятларга муносабат билдиришни шакллантириш, кўпроқ изланиш, ижодий ёндашув, тафаккур ривожига эътибор қаратиш лозим. Жаҳон таълим тизимида фалсафа, психология ҳар бир фаннинг методологик асосида туради. Чунки барча фанлар назарий жиҳатдан фалсафий қонуниятларга асосланади. Шунингдек, илмий тафаккур ҳам инсон психологияси ва фалсафий қонуниятлар билан чамбарчас боғлиқдир.

Ҳар бир талаба ўз амалий фаолиятида фикрлашнинг мазмун-моҳияти, ранг-баранглиги, кўп қиррали хусусиятларини ҳисобга олиб, уларга онгли равишда амал қилиши лозим.

Олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчилар амалга оширадиган илмий тадқиқотчилик ишларининг асосий йўналишлари:

- долзарб мавзудаги илмий-педагогик йўналишларига мос равишда иқтидорли талабаларни тадқиқотчилик фаолиятига жалб қилиш;
- талабаларни илмий адабиётлар билан ишлашга ўргатиш, уларда илмий тадқиқот маданиятини таркиб топтириш;
- талабаларнинг илмий ишларига илмий салоҳиятли раҳбарларни жалб этиш;
- талабаларнинг илмий ишларига тақризлар олиш, уларнинг илмий-амалий конференцияларда қатнашишини таъминлаш;
- фан бўйича олимпиадаларга тайёрлаш ва натижадорлигига эришиш.

Бўлажак ўқитувчиларда тадқиқотчилик компетенцияларини ривожлантиришда профессор-ўқитувчилар олдида куйидаги вазифаларни амалга ошириш лозим: талабанинг тадқиқотчиликка нисбатан эҳтиёжини фаоллаштириш; креатив ёндашув асосида изланиш фаолиятига жалб этиш; билиш жараёнини фаоллаштирувчи воситаларни излаш; талабага ўз тадқиқотчилик фаолиятининг натижалари эканлигини аниқлаш; билиш фаоллигини рағбатлантирувчи шарт-шароитларни яратиш.

Педагогик муаммони атрофлича ўрганиш талаба шахсини ҳар томонлама ривожлантириб, ўқув-тарбия ишлари самарадорлигини ошириш, педагогик жараёни оптималлаштириш, таълимни илмий асосда ташкил этиш ва бошқариш имкониятларини таъминлайди.

Педагогик ҳодисаларни атрофлича ўрганишнинг икки йўли мавжуд: а) моҳияти ва ўрганиш мақсадига кўра ўзаро даҳлдор муаммоларни бир фан доирасида таҳлил қилиш; б) айнан олинган бир муаммони турли фанлар нуқтаи назаридан таҳлил қилиш.

Тадқиқотларимиз натижалари шуни кўрсатмоқдаки, олий таълим муассасаларида ўқув жараёнида борлиқ ҳақида маълумот, тушунча ҳосил қилибгина қолмай, ана шу дунёни англаб етиш учун шароит, имконият яратиш зарур.

Инсон талабалик даврида ҳаётини ҳодисалар ўртасидаги алоқадорликни ҳис қила олса, уларни англаб етсагина, унда билим олишга қизиқиш кучаяди. Талаба ташқи борлиқни англаб етса, ўз билимларини умумлаштириб, бир тизимга солади ва билимларни чуқур ўзлаштира олади, бу билан уларнинг илмий дунёқараши кенгайди. Ана шундан кейингина у

ғояга эга бўлади, исбот қилади, ўз фарз ва қарашларини илгари суради, тафаккури ривожланади. Профессор М.Маҳмудов тафаккурнинг мустақиллиги, мунтазамлиги, теранлиги ва ижодийлигини ўстиришни зарур деб ҳисоблайди, унингча: "... тафаккур имконияти парвариш қилинмаса, унга шаклу шамоийил, йўналиш берилмаса, бола улғайганда ҳам у имконият сифатида ёки бир қолипдаги ўйлар тизими сифатида қолаверади. Бундай тўнг ва танбал тафаккур фаол, ҳаракатли, демакки, изланувчан ва яратувчан бўлолмайди [2].

Бўлажак ўқитувчини инновацион педагогик технологиялар асосида дарс ўтишга тайёрлаш, уларда илмий тадқиқотчилик компетенцияларини таркиб топтириш ва ривожлантириш улар фаолиятини ижодий ташкил этилишини ифодалайди. Ижод – мавжуд билимлар ва тушунчаларни янгилаш йўли билан янгилик яратишга қаратилган узлуксиз фаолият жараёни, назарий, амалий, шахсий ва ижтимоий масалаларни мустақил, ностандарт йўл билан ҳал этиш лаёқатидир. Ижоднинг натижаси янги моддий ва маънавий кадрларнинг яратилишида намоён бўлади.

Талабаларнинг касбий сифатлари шаклланиши ўқитиш жараёнида шахс ижодий фаолиятининг фаоллиги билан тўғридан-тўғри боғланган. Олий таълим тизимида замонавий ўқитишнинг энг муҳим вазифаси бу талабаларнинг касби бўйича хабардорлигини шакллантириш учун қулай шарт-шароит яратишдир. Ижодий фаолият узоқ вақт тайёргарлик куриш, эрудицияни, қобилиятларни талаб қилувчи фаолият ҳисобланади. Ижодий фаолият - инсон фаолияти асоси, барча моддий ва маънавий бойликлар манбаидир.

Бўлажак ўқитувчининг муваффақиятли ижодий фаолияти гарови зарур ахборотни ўз вақтида танлаб олиши ҳисобланади. Ижодий фикрлар ва фарзларни генерациялашга ундовчи асосий омиллар эҳтиёжлар ҳисобланади. Бу эҳтиёжнинг сифати билимлар ва малакалар билан қуролланганлик билан белгиланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Андреев В.И. Педагогика творческого саморазвития. – Казань.–Изд-во КГУ. 1996. – 568с
2. Маҳмудов А.Х. Бўлажак магистрларни компетентли тайёрлашнинг дидактик таъминотини такомиллаштириш. Авторефер. дис. ...пед. фан. док. –Т.: 2005. -62 б.
3. Татур, Ю.Г. Компетентностный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования: материалы ко второму заседанию методологического семинара. Авторская версия. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. - С. 7.
4. Халиков А.А. О'қитувчиларнинг педагогик маҳоратини шакллантиришнинг о'зига хос жиҳатлари. // Xalq ta'limi. –Toshkent.– 2015. –№ 6. –В.7-11.
5. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как результат личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. 2003. № 2. С. 58-64.